

EEN STANDBEELD EN MEDAILLES VOOR LIEVEN BAUWENS

H. Taymans

INLEIDING

Er zijn twee redenen om een artikel te wijden aan Lieven Bauwens en de medailles die aan hem werden opgedragen. Enerzijds dient zijn controversiële levensloop veel kritischer benaderd te worden dan tot nu toe gebruikelijk was, en anderzijds bestaan brieven van Victor Lemaire aan het Gents stadsbestuur betreffende een aan Bauwens opgedragen medaille. Deze briefwisseling werpt enig licht op de persoonlijkheid van Lemaire en is zeker waard om gepubliceerd te worden.

BIOGRAFIE

Er zijn al meerdere biografieën verschenen over Lieven Bauwens die hem steeds op een geïdealiseerde manier voorstellen als grondlegger van de Gentse katoenindustrie. Zijn inbreng hierin was inderdaad zeer groot, maar toch is de realiteit minder fraai.

Georgius-Johannes Bauwens, die uit een eerste huwelijk reeds een zoon had, hertrouwde in 1768 met Johanna-Theresia Van Peteghem. Deze stamde uit een rijke Gentse familie van wijnhandelaars, en met behulp van haar kapitaal kon Georgius-Johannes zijn leerlooierij sterk uitbreiden en tot grote bloei brengen. Lieven, op 14 juni 1769 te Gent geboren, was het oudste kind uit dit tweede huwelijk. Later volgden nog vier zonen en acht dochters. In 1783 werd Lieven voor drie jaar naar Londen gestuurd om zich bij de firma Undershell & Fox te vervolmaken.

Portret van Lieven Bauwens door De Buck-Van de Waerde

Na de dood van Georgius-Johannes in 1789 zette zijn weduwe samen met Lieven en diens halfbroer Frans het bedrijf voort onder de naam Vve G.J. Bauwens & Fils. Door het huwelijk van Lieven's oudste zuster met Frans De Vos ontstonden nauwe relaties met Gentse spinnerijen en fabrikanten van katoenen weefsels, en begon het familiebedrijf ook te handelen in ruwe katoen en wol.

Na de aansluiting bij Frankrijk collaboreerden ze ten volle met de nieuwe machthebbers en verdienden fortuinen aan legerbestellingen. Bovendien hadden ze – in tegenstelling tot de meeste anderen – geen gewetensproblemen met het verwerven van “zwart goed”. Deze door de Franse overheid genationaliseerde kerkelijke bezittingen waren door het gebrek aan kopers spotgoedkoop. De firma Bauwens kocht in 1796 een oud kloostercomplex in het Franse Passy (bij de Porte de Chaillot) en het “Hôtel Richelieu” te Parijs; in 1797 het gewezen Kartuizerklooster (de Chartreuse) aan de Meerhem te Gent en in 1798 het oude Norbertijnerklooster te Dronen.

Bauwens' moderne leerlooierij aan het Nieuwland voerde veel van haar producten uit naar Engeland, waardoor Lieven regelmatig de overtocht moest maken. Omdat de oorlogstoestand die handelsrelaties steeds meer bemoeilijkten, werd in de neutrale havenstad Hamburg een handelskantoor opgericht als tussenschakel. Daar werd ook een belangrijke importhandel in koloniale waren opgezet. Door zijn verblijven in Engeland was Bauwens goed op de hoogte van de technische evolutie aldaar. De “Mule Jenny”, een mechanisch continu katoenspintuig dat in 1780 door Samuel Crompton was ontwikkeld uit een in 1769 door Richard Arkwright uitgevonden voorloper, was in staat om honderd draden tegelijkertijd te vervaardigen. In combinatie met de nieuwe stoomaandrijving leidde dit in Engeland vanaf 1785 tot de mechanisatie van de katoenindustrie, die de oude manuele productie op het continent genadeloos wegconcurrerde.

De Frans-Engelse oorlog bereikte een eerste hoogtepunt in 1797 en verhinderde goeddeels de invoer van de goedkope Engelse stoffen in Frankrijk. Bauwens beseftte dat het oversmokkelen van deze nieuwe techniek naar het continent hem onder deze omstandigheden fortuinen zou opleveren. Dat was echter niet zo eenvoudig, want op zulke industriële spionage stonden zware straffen. Via stromannen en onder valse voorwendsels kocht hij in 1797 een stoomketel bij Boulton & Watt te Soho en alle machines voor een moderne katoenweverij bij Adam Parkinson en James Hulse te Manchester. Een partij machineonderdelen, verborgen tussen een lading bier, olie en indigo, werd in februari 1798 door de Engelse douane onderschept zonder dat die de ware toedracht van de hele operatie te weten kwam. Andere zendingen kwamen in juni en juli wel ter bestemming. Midden augustus begaf Bauwens zich naar Engeland om persoonlijk op de clandestiene overbrenging van de resterende machines toe te zien en om arbeiders en meestergasten te ronselen. Hij had deze Engelse werklieden nodig om de machines terug te monteren en te bedienen en ander werkvolk op te leiden. Hij bood hen mooie voorwaarden, en loog hen voor dat ze in Hamburg of Schotland zouden tewerkgesteld worden. Kisten met onderdelen bereikten vanuit Gravesend, Yarmouth en Hastings zonder problemen het continent. Op 12 november zouden Bauwens zelf, het merendeel van de arbeiders en een grote zending onderdelen de oversteek maken vanuit Gravesend. Een van de echtgenotes, die zich met haar vijf kinderen door haar man in de steek gelaten voelde, schopte echter een rel op de kade waardoor de smokkelwaar werd ontdekt en in beslag genomen. Door

zich als toeschouwer voor te doen konden Lieven Bauwens en acht van de arbeiders ontsnappen en de volgende dag via Yarmouth naar Hamburg reizen. Van enkele later door Parkinson geleverde machines werden enkel de metalen onderdelen overgesmokkeld; het houtwerk werd achtergelaten. Bij hun aankomst in Hamburg werden de overblijvende Engelse arbeiders op de hoogte gebracht van de werkelijke toedracht. Twee van hen weigerden verder mee te doen, en ofschoon Bauwens trachtte hen te doen gevangenzetten voor contractbreuk, slaagden ze er in om terug te keren naar Engeland. Daar lichtten ze de autoriteiten in over de hele operatie, met het aanslaan van de overblijvende machines en de veroordeling van een aantal medeplichtigen tot gevolg.

Bauwens en vijf arbeiders bereikten op 15 december 1798 Parijs. Hij had het ganse jaar 1799 nodig om in zijn looierij te Passy moeizaam de overgesmokkelde katoenfabriek te reconstrueren. Slechts een kleine helft van alle door hem aangekochte machines was immers ter bestemming geraakt en van zijn Mule Jennys beschikte hij enkel over de metalen gedeelten. Hij slaagde echter in zijn opzet en in de loop van 1800 konden de spintuigen in serie nagebouwd worden. Na Passy werden in januari 1801 in Gent mechanische ateliers ingericht in de Chartreuse en te Drongen. Op 21 juni 1801 bezocht de Eerste Consul de fabriek te Passy, waarvan de producten op de industriële tentoonstelling van dat jaar bekroond werden met een gouden medaille.

Bauwens – een van de weinige Gentse notabelen die onvoorwaardelijk de kant van de nieuwe machthebbers had gekozen – werd na de annexatie bij Frankrijk tot burgemeester van Gent benoemd. Het was slechts voor kort, van 10 juli 1800 tot 28 april 1801. Officieel beletten zijn beroepsbezigdheden hem om zich ten volle in te zetten voor de gemeenschap, maar in werkelijkheid kwam de autoritaire en wispelturige Lieven al gauw in botsing met de andere raadsleden.

Begin 1801 kende Lieven zich de uitbating van de ateliers van de Gentse gevangenis toe. Hij liet er stoffen weven met de garens die in Drongen en aan de Meerhem vervaardigd werden. Door de schaarste aan arbeidskrachten was deze onderneming – die de beschikking had over meer dan 1000 goedkope arbeiders – aanvankelijk zeer lucratief. Na de industriële crisis van 1806 smolten deze voordelen echter weg, en in 1809 trok Lieven zich uit deze onderneming terug.

Na het overlijden van de moeder op 8 oktober 1802 verslechterden de reeds gespannen relaties tussen de broers en zusters Bauwens snel. Lieven en Frans scheidten hun zakelijke belangen, waarbij Lieven de fabrieken van Drongen, de gevangenis en de Chartreuse behield en Frans de fabriek te Passy. Lieven vestigde zich nu definitief in de vroegere priorij van de Chartreuse. Hij liet er o. m. een spiegelzaal inrichten naar het voorbeeld van Versailles 1.

In juli 1803 bracht Napoleon met zijn vrouw Joséphine een bezoek aan Gent, waarbij hij ook de Chartreuse aandeed. Lieven Bauwens was zeer vereerd en liet door de Franse ingenieur Dieudonné een hangende trap bouwen in empirestijl en met Egyptische sfinxen aan de uiteinden van de leuningen 2.

*Tekening van de Napoleon-trap
door P. Vermeulen*

*Lieven Bauwens' ereteken als
Ridder van het Erelegioen*

Voor de gelegenheid werd op het stadhuis een industriële tentoonstelling georganiseerd die op 15 juli werd geopend en door Napoleon werd bezocht. Bauwens won de grote gouden medaille in de afdeling textielindustrie. De gemeenteraad van Gent kende hem op 15 februari 1805 nog een andere gouden medaille toe als blijk van dankbaarheid voor de nieuwe ondernemingen waarmee hij de stad had verrijkt. Deze door Tiberghien gegraveerde penning werd hem op 21 mei overhandigd en bevindt zich nog steeds in de familie.

Ondanks een voorbijgaande crisis in 1806 bevond Bauwens zich tussen 1801 en 1808 op het hoogtepunt van zijn voorspoed. In 1802 waren 220 arbeiders actief in de katoenindustrie, in 1804 waren er dat 3.000 geworden en in 1810 zelfs 10.000. Zijn privé-leven was echter niet onbesproken. Sophie was zijn lievelingszuster en deze genegenheid leidde in 1800 tot een zwangerschap. Om de zaak netjes te houden trouwde ze met één van de meestergasten, Bernard De Pauw. Deze kreeg daarvoor een directeurspost in het bedrijf en werd van dan af de rechterhand van Lieven Bauwens. Het zoontje van Sophie werd, naar Lievens grote voorbeeld, Napoleon genoemd ³⁷. Bij de inschrijving van het kind maakte de toenmalige prefect Faipoult een toespeling op het vaderschap van de burgemeester door een toast uit te brengen "Au père, au maire, et au parrain". In 1803 ging Lieven ongehuwd samenwonen met de jeugdige Mary Kenyon ⁴⁸, die toen al een vroeggestorven kind van een "onbekende" vader had gehad.

In 1810 bezoekt Napoleon opnieuw Gent met zijn tweede vrouw Marie-Louise. Lieven huwde voor deze gelegenheid met Mary Kenyon, met wie hij toen reeds drie kinderen had, en ontving van Napoleon het Grootkruis van Ridder van het Erelegioen.

Toen was Bauwens' achteruitgang echter al begonnen. Hij was bovendien zeer kwetsbaar, want hij had zijn winsten steeds in de uitbreiding van zijn fabrieken geïnvesteerd, zonder reserves op te bouwen. Toen Napoleon het Continentaal Stelsel instelde en de invoer van grondstoffen vanuit Engeland afsloot, zat Bauwens onmiddellijk in de moeilijkheden. Op 11 februari 1811 kon hij van de Franse regering een lening van 300.000 frank loskrijgen "pour donner à ce fabricant les moyens de continuer l'exploitation de ces manufactures à Gand et à Tronchiennes et de fournir du travail au grand nombre d'ouvriers qui y sont employés". Hij ontsloeg desalniettemin begin mei alle arbeiders en sloot tijdelijk zijn bedrijven. Begin 1812 heropende de Chartreusefabriek en konden 200 arbeiders opnieuw aan het werk, maar wel aan een loon dat 20 % lager was dan voorheen. De crisis bleef echter voortduren en bovendien voelde Bauwens zich als notoir collaborateur na de Franse nederlagen in Gent niet meer veilig. Begin 1814 trok hij naar Parijs, maar daar vorderde de overheid de terugbetaling van de lening die ze had toegestaan. Bauwens diende daartoe de spinnerij van de Chartreuse te verkopen aan G. Bossaert. Toen zijn andere schuldeisers hem wilden doen aanhouden vluchtte hij terug naar Parijs waarna zijn eigendommen werden aangeslagen.

Na Waterloo bezat hij enkel nog de fabriek van Drongen die hij met behulp van zware leningen bij Frans De Vos opnieuw opstartte. Alhoewel hij al geruime tijd last had van hartklachten probeerde hij in Parijs samen met baron Didelot de la Ferté nog een fabriek voor de verwerking van vlokzijde op poten te zetten, maar zijn overlijden te Parijs op 17 maart 1822 verhinderde dit. Hij werd er begraven op het kerkhof van Père-Lachaise en liet zijn weduwe achter met zware schulden. De fabriek van Drongen ging over in handen van De Vos.

De inhuldiging van het standbeeld van Lieven Bauwens

In 1822, onmiddellijk na het overlijden van Bauwens, werd het huidige Frankrijkplein tot Lieven Bauwensplein omgedoopt. Een eerste project om voor hem een standbeeld op te richten dateert uit 1837. Omwille van de benarde financiële situatie van de weduwe Bauwens werd echter van het plan afgezien en werden de via de inschrijvingslijst verzamelde gelden aan haar overgemaakt.

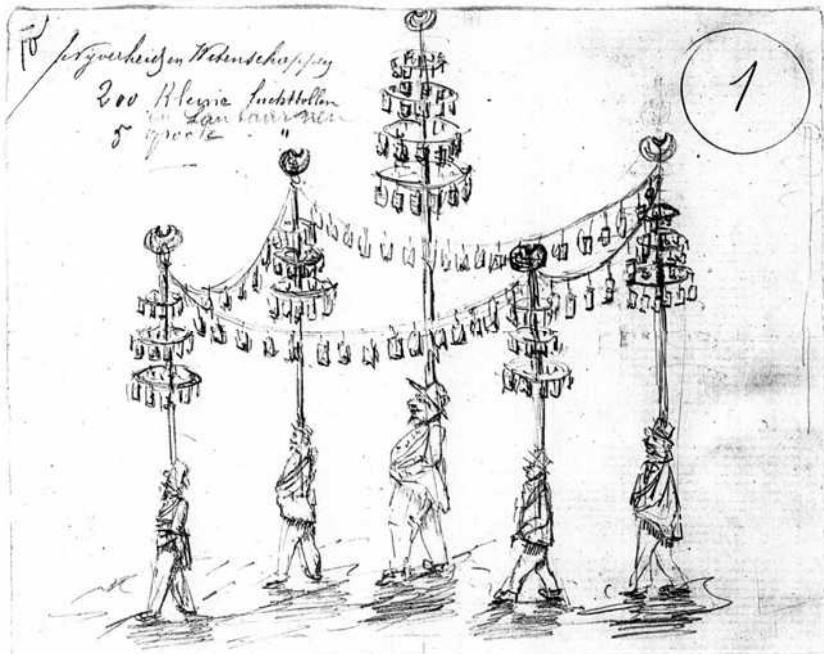

*Plaasteren ontwerp door
De Vigne-Quyo*

In 1865 nam de stad Gent het initiatief. Ze gaf aan de Gentse kunstenaar Petrus de Vigne-Quyo (1812-1877) opdracht om een levensgroot gipsen beeld van Lieven Bauwens te vervaardigen. Omdat geen portret voorhanden was stond een van zijn familieleden model 5. Het beeld werd op het Lieven Bauwensplein geplaatst, recht tegenover de ingang van het Zuidstation.

In 1884 werd besloten om dit beeld in brons te laten afgieten 6 en op het huidige Lieven Bauwensplein (tussen de Vlaanderenstraat en de Reep) te plaatsen. Zoals gebruikelijk opende een comité een inschrijvingslijst en de aldus ingezamelde fondsen werden aangevuld met een subsidie van de Staat (9.000 frank) en van de Provincie (1.000 frank) 7. De stad Gent bekostigde het voetstuk 8 en droeg ook de totale kost van de inhuldigingsfeesten. Deze werden gecombineerd met de gemeentefeesten van dat jaar en met de viering van de vijftigste verjaardag van het Koninklijk Muziekconservatorium. Dit laatste werd belast met de muzikale omlijsting, terwijl de Maatschappij der Gedecoreerden van Nijverheid, Land- en Hovingbouw de rest van de organisatie op zich nam.

Op zondag 12 juli 1885 werden de feesten ingezet met een groots opgevatte lichtstoet. Daartoe werden 4.000 lantaarns aangekocht en – als ophefmakende nieuwigheid – ook 100 magnesiumtoortsen van de “Chemische Fabrik E. Schering” te Berlijn 9. Zevenenveertig maatschappijen werden aangeschreven om in de stoet mee op te stappen; ze dienden op voorhand een plan of tekening van hun groep in te dienen.

*Ontwerp ingestuurd door de
Vereniging voor Nijverheid en Wetenschappen*

De optocht vertrok om 9 uur 's avonds aan de Frère Orbanlaan en trok langs de Kouter, Koornmarkt en Vrijdagmarkt terug naar het Zuidstation. In de staart van de stoet veroorzaakte een dronken soldaat van de groep tamboers en klaroenen te paard tumult onder de rijdieren waardoor kledij en instrumenten beschadigd werden ^{10/}. Met uitzondering van dit incident verliep alles vlekkeloos.

De officiële inhuldiging van het beeld had de volgende dag om 11 uur plaats, in aanwezigheid van talrijke prominenten en van de familieleden van Bauwens die men – soms na veel moeite – had kunnen opsporen. Een aantal textielarbeiders, die op het stadhuis gedecoreerd waren, droegen vijftien kransen met huldeteksten ter ere van Bauwens naar de plaats van de inhuldiging. Burgemeester Lippens bracht hulde aan de stichter van de Gentse katoenindustrie en onthulde het beeld. Na een uitvoering van de Brabançonne werd een speciaal voor deze gelegenheid geschreven Lieven Bauwenscantate gebracht door circa duizend uitvoerders ^{11/}. Het koor en orkest van het Koninklijk Muziekconservatorium kreeg daartoe de medewerking van de scholen en de vele koorverenigingen van Gent en de fanfare van het eerste regiment jagers te paard. Vervolgens legden de arbeiders van de enige door Bauwens opgerichte fabriek die nog bestond bloemen neer ^{12/} en beschreef Kimpe als woordvoerder van de Maatschappij der Gedecoreerden van Nijverheid, Land- en Hovingbouw wat de werklieden aan Bauwens verschuldigd waren. Een boekje met de biografie van de gevierde werd, zowel in het Nederlands als in het Frans, te koop aangeboden aan 10 centiem.

's Avonds gaf Van Crombrugge's Genootschap in het groot theater een voorstelling van "Lieven Bauwens", een muzikaal drama in drie bedrijven gecomponeerd door Heckers op woorden van Ondereet. Het Van Crombrugge's Genootschap had hiervoor een toelage van 2.300 frank gekregen van de stad en het gratis gebruik van de schouwburg ^{13/}.

De medaille

Victor Lemaire ^{14/} vervaardigde een herdenkingsmedaille voor deze inhuldiging. Enkele bewaard gebleven brieven van deze Gentse graveur laten ons toe om het merkwaardig verloop van deze productie te reconstrueren en werpen enig licht op het karakter van deze toch vrij bekende kunstenaar.

Op 16 mei 1885 deed Lemaire een prijsofferte (zie bijlage 1). Onafhankelijk van de grootte van de medaille kostten de stempels 800 frank ^{15/}, terwijl de prijs voor het slaan van de bronzen penningen in functie van hun diameter varieerde van 1,80 tot 2,50 frank per stuk. Hij probeerde het stadsbestuur er van te overtuigen om voor een diameter van ten minste 60 mm te kiezen, omdat grote medailles in de mode waren en kleinere exemplaren uit de vorige eeuw zouden lijken te stammen.

Deze prijzen voldeden blijkbaar niet aan de budgettaire verwachtingen van de stad. Lemaire richtte immers op 19 mei al een nieuwe brief aan het stadsbestuur waaruit duidelijk blijkt dat hij bang was dat het project van deze medaille zou afgeblazen worden (zie bijlage 2). In tegenstelling tot zijn commerciële brieven ging dit merkwaardig schrijven uit van zijn privé-adres "Villa Pauline, Gendbrugge-lez-Gand". Lemaire verklaart aan gemeenteraadslid Bruneel dat hij die dag zelf besloten had om

in de toekomst voor de vervaardiging van medailles of kunstvoorwerpen ieder bod te aanvaarden, zelfs indien dit omwille van de financiële middelen of de appreciatie van de opdrachtgever lager zou uitvallen dan zijn eigen prijsofferte. De kunst was immers voor hem een noodzaak, maar ze was een aangename bezigheid tijdens zijn oude dag geworden nu hij er niet meer zo nodig zijn dagelijks brood mee moest verdienen.

Om deze eigenaardige houding van de graveur te begrijpen dient men terug te gaan naar 1862, toen er sprake van was om het jaar daarop een standbeeld voor Jacob van Artevelde op te richten. Lemaire, die met eigen studie en middelen het graveren had aangeleerd, zag hierin zijn kans om naam te maken als medailleur. Hij werkte heel hard aan de creatie van een grote en uitzonderlijke medaille, maar de stad weigerde uiteindelijk om ze te financieren en uit te geven. Lemaire was hierdoor dermate ontgoocheld dat hij het graveren voor enige tijd opgaf. Pas in 1879 kreeg hij van de stad een eerste opdracht: het vervaardigen van een medaille voor de onderwijzers. De afwijzende reactie voor de medaille van Bauwens deed Lemaire blijkbaar vrezen voor een herhaling van deze feiten, en misschien zelfs voor zijn positie als vaste graveur van de stad.

De plooiën werden echter gladgestreken en uiteindelijk werd de medaille van Lieven Bauwens vervaardigd voor 1.000 frank, een globale prijs die zowel de vervaardiging van de stempels als de aanmaak van de penningen omvatte 16.

Op 10 juli, enkele dagen vóór de inhuldiging, kwam Lemaire met voorstellen voor de opschriften op voor- en keerzijde (zie bijlage 3). Een van zijn suggesties voor de keerzijde luidde “HULDE / AAN DEN / INVOERDER / EN / BAATLOZEN VERSPREIDER / VAN HET / KATOENSPINTUIG / — / 1885”. Geleid (of misleid?) door de lovende biografieën van Bauwens, die volkomen kritiekloos stellen dat diens verwezenlijkingen volkomen zonder eigenbelang waren geweest, benadrukte Lemaire speciaal de term “BAATLOZEN”. Het stadsbestuur was blijkbaar realistischer, want in het opschrift op de medaille komt dit woord niet voor.

De 200 koperen penningen en de stempels werden op 24 oktober 1885 geleverd 17. Het was in deze periode niet ongewoon dat de herinneringsmedailles een hele tijd na de gebeurtenis gedistribueerd werden. Uit Lemaire's schrijven van 10 juli blijkt trouwens duidelijk dat het niet de bedoeling was om de penning voor de inhuldigingsplechtigheid klaar te krijgen. Alle verenigingen, gemeenteraadsliden en prominenten die deelnamen aan de festiviteiten ontvingen een exemplaar 18. In december 1885 werd aan de Maatschappij der Gedecoreerden van Nijverheid, Land- en Hovingbouw, die had ingestaan voor de organisatie van de feestelijkheden, een zilveren exemplaar aangeboden dat als dank voor hun diensten speciaal voor hen werd geslagen 19.

- Vz. Het standbeeld van Lieven Bauwens in vooraanzicht; van de sokkel is enkel het bovenstuk zichtbaar; links van de sokkel, LEMAIRE; rondom, PLECHTIG ONTHULD TE GENT DEN 13^{EN} JULI 1885, een parelcirkel die door de sokkel wordt onderbroken en een geprofileerde boord.
- Kz. LIEVEN / BAUWENS / 1769 - 1822 / —♦— / Invoerder en / Verspreider van het / Katoenspintuig (de beginletters van de naam zijn sierletters); in de afsnede, een arabesk; rondom, een geprofileerde boord.

Rond – 12.00 h.

Koper – 60,9 mm Ø – 102,96 g – verzameling H. Taymans.

P. CLAEYS, *Op. cit.*, blz. 340-341.

A. ELOY ..., *Op. cit.*, blz. 84, C33.2.

Médailles Historiques de Belgique, blz. 163 à 165, nr. 81, Pl. LXVII.

Herdenking van de honderdste verjaardag van het overlijden van Lieven Bauwens

De honderdste verjaardag van het overlijden van Lieven Bauwens werd herdacht op zondag 23 juli 1922, de sluitingsdag van de gemeentefeesten. Een bijzondere commissie, bestaande uit afgevaardigden van de Handelskamer, de Dekenbond en de patronale en werkerssyndikaten van de weefnijverheid, was met de organisatie van de plechtigheid belast ²⁰.

In de nabijheid van het standbeeld van Bauwens waren twee tribunes geplaatst: de ene voor de kleinneven en achterkleinneven van de gevierde en de andere voor de prominenten, waaronder gouverneur de Kerckhove de Denterghem, burgemeester A. Van der Stegen, bisschop Seghers en vertegenwoordigers van de Kamer en het leger. Om 9u30. namen de gasten plaats op de tribunes en belichtte Emiel Mees, gewezen voorzitter van de Kamer van Koophandel en vervanger van de Smet de Naeyer, de betekenis van Bauwens voor de Gentse katoennijverheid. Nadien schetste burgemeester Van der Stegen diens verdiensten voor de stad, o. m. als burgervader. De plechtigheid werd opgeluisterd door Thebaanse trompetten die vanop het Gerard Duivelsteen gekende Vlaamse liederen ten gehore brachten.

Ondertussen trok een indrukwekkende stoet van op de Vrijdagmarkt door gans de stad en kwam rond halftwaalf, bij het beëindigen van de toespraken, op het Bauwensplein toe. Ze werd voorafgegaan door een groep kinderen in bonte klederdracht en was opgesplitst in drie grote delen. Het eerste stelde de vlasnijverheid voor (met onder meer de verschillende Vlaamse steden en de belangrijke rivieren waar deze industrie beoefend werd, de vreemde landen vanwaar men vlas invoerde en de verschillende bewerkingen van het vlas), het tweede beeldde de katoenindustrie uit (met de landen waaruit men katoen invoerde, de verschillende bewerkingen van het katoen en het schip waarmee Lieven Bauwens het spintuig naar Gent oversmokkelde) en het derde de metaalnijverheid (met het modelmaken, een gieterij en een atelier). De optocht werd afgesloten met een triomfwagen die de hulde van Gent aan haar grote burger symboliseerde: meisjes met palmen in de Gentse kleuren omringden het borstbeeld van Bauwens en legden er bloemen bij neer 21/.

De medaille

De aanwezige familieleden en prominenten ontvingen een herinneringsmedaille, die ditmaal tijdens de plechtigheid zelf werd overhandigd. Het was slechts een klein hangertje met een reeds lang bestaande standaardvoorzijde 22/. Vermits de keerzijde alleen uit tekst bestaat moest dus geen kunstenaar ingeschakeld worden. Het is dan ook niet te verwonderen dat over de productie van deze medaille geen gegevens bewaard zijn gebleven.

- Vz. De Gentse maagd zit in driekwart vooraanzicht naar rechts; ze draagt een lang gewaad met pofmouwen en een muurkroon; links van haar steunt een naar rechts gewende leeuw met zijn voorpoten op haar rechterbeen; in haar rechterhand houdt ze een speer waaraan een lange wimpel is bevestigd met het opschrift S.P.Q.G.; haar linkerarm rust op een groot wapenschild met een naar links klimmende leeuw; rechts van het schild liggen boeken, een wereldbol en een lauwerkrans op de grond; op de achtergrond, achter een afsluiting, ziet men in de verte de Gentse torens en fabrieksschouwen; in de afsnede, LEMAIRE
- Kz. STAD GENT / — . — / HERDENKINGSFEESTEN / LIEVEN BAUWENS / FÊTES COMMÉMORATIVES / ——— / 23 - 7 - 1922 / — . — / VILLE DE GAND (de eerste en de laatste regel volgen de boord); rondom, een effen boord.

Rond met boogvormig draagoog en ring – 12.00 h.
Koper – 27,4 mm Ø – 9,65 g – verzameling H. Taymans.

De Stroppentochten van 1979

In het begin van de jaren zeventig werd te Gent de Gilde van de Stroppendragers opgericht. Ieder jaar, tijdens de Gentse feesten, hernemen ze de boetetocht welke de Gentenaars door Keizer Karel werd opgelegd, compleet met boetekleed, strop en blote voeten. De eerste twaalf jaren van hun bestaan werd door de gilde een penning uitgegeven waarop telkens een ander Gents standbeeld werd afgebeeld. In 1979 was het beeld van Lieven Bauwens aan de beurt.

- Vz. Het standbeeld van Bauwens, in driekwart vooraanzicht naar rechts; van de sokkel is slechts een klein gedeelte vereenvoudigd weergegeven; de boord wordt gevormd door een touw waarvan het uiteinde links van het beeld als een strop naar beneden hangt; in de strop, G / E / N / T

Kz. Korrelij veld; onderaan, WILLY KRAFFT / EUPEN

Rond met rechthoekig draagoog. Via een haak bevestigd aan een zwart-wit lint; dit lint hangt aan een baar met op de voorzijde 1979 / STROPPENTOCHTEN en op de keerzijde een veiligheidsspeld – 12.00 h.

Verzilverde gietlegering – 50 mm Ø – verzameling J. Schoone.

CONCLUSIE

Toen Pirenne en konsoorten in de tweede helft van de negentiende eeuw onze “vaderlandse geschiedenis” in mekaar draaiden, hingen ze die op aan historische figuren (zoals Breydel, De Coninck, Van Artevelde, en ook Bauwens). Ze werden voorgesteld als nationale helden door hun goede verwezenlijkingen dik in de verf te zetten en de rest weg te moffelen. Was Lieven Bauwens een grote weldoener die op een onbaatzuchtige manier voorspoed bracht aan de stad Gent, zoals zij stelden? Of was hij een spilziek, praalzuchtig en incestueus iemand die zich via industriële spionage, collaboratie en uitbuiting van zijn arbeiders opwerkte? De waarheid zal wel in het midden liggen. Lieven Bauwens lag inderdaad aan de basis van de bloei van de Gentse katoennijverheid en bracht daardoor voorspoed in de ganse streek. Dat hij dit voornamelijk deed om zichzelf te verrijken en niet zozeer voor de gemeenschap doet geen afbreuk aan het resultaat. Zijn vriendschap met de Franse bezetters was er zeker ook op gericht om zoveel mogelijk voordelen te bekomen; dat het slecht zou aflopen met Napoleon had hij duidelijk niet voorzien. In de geschiedenis zien we dikwijls dat mannen die grote prestaties hebben geleverd, een controversieel karakter hadden. Misschien is dat wel een noodzakelijke vereiste daartoe!

NOTEN

- 1/ In deze spiegelzaal werd in 1814 de “Vrede van Gent” ondertekend die een einde maakte aan de onafhankelijkheidsoorlog van de Verenigde Staten van Amerika met Engeland. Van deze belangrijke historische locatie is niets meer bewaard gebleven.

Schilderij van sir Amedee Forestier van de onderhandelaars van de Vrede van Gent, naar portretten van P. Van Huffel

- 2/ Deze Napoleon-trap is nog steeds aanwezig in het voormalig kartuizerklooster, dat nu dienst doet als de psychiatrische instelling “Huize Sint-Jan de Deo”. Het beeld van de Egyptische godin in de nis bovenaan de trap is echter vervangen door een Mariabeeld. In de gerestaureerde kapel is een klein museum ingericht over de geschiedenis van het gebouw, dat samen met de trap kan bezocht worden (E. BOERRIGTER..., *Op. cit.*, nr. 71, blz. 45).
- 3/ Deze Napoleon De Pauw (1800-1859) werd later advocaat en professor aan de Gentse Universiteit. Als Gents schepen van openbare werken zorgde hij voor stadsvernieuwing en uitbreiding van de haven.
- 4/ Mary was afkomstig uit Ashton bij Manchester. Ze was de dochter van James Kenyon, die Bauwens had meegebracht na zijn verblijf in Engeland en die het tot directeur van de spinnerij in het Kartuizersklooster had gebracht.
- 5/ Hetzelfde familielid stond ook model voor een schilderij van Felix Cogen (Sint-Niklaas 1838 – Brussel 1907) met Lieven Bauwens als burgemeester van Gent. Dit werk bevindt zich in het Legermuseum te Brussel en een kopie ervan hangt in het Gents stadhuis. In Bauwens’ voormalige woonst in de Meerhem, waar toen de broeders van Sint-Jan de Deo hun intrek hadden genomen, hing noch-

- tans al die tijd een eigentijds portret van de kunstenaar De Buck-Van der Waerde, dat enkele jaren later door de broeders werd verkocht aan baron Ch. van Pottelsberghe de la Potterie, een familielid van Bauwens.
- 6/ Dit gebeurde door de gekende firma "*Compagnie des Bronzes*", gevestigd in de rue d'Assaut 22 te Brussel (Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, briefwisseling met het stadsbestuur).
  - 7/ Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, brief van het Gentse stadsbestuur aan het Gemeentebestuur van Dendermonde met een overzicht van de kosten en subsidies aangaande het beeld van Bauwens.
  - 8/ De sokkel van het standbeeld werd vervaardigd door de firma Philippe Stock, Hoogstraat 84 te Gent. Hij kostte 2.929,78 frank, waarvan 2.390,11 frank voor de sokkel zelf, en 139,67 frank voor het transport en de montage van het beeld (Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, facturen dd. 1 augustus 1885).
  - 9/ Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, overzicht van het programma van de stoet.
  - 10/ Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, proces-verbaal aangaande dit incident.
  - 11/ De muziek werd gecomponeerd door Karel Miry en de tekst was van de hand van Leopold Devreese (Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, overzicht van het programma).
  - 12/ Het was de kaardenfabriek "*Ets. Prayon de Pauw*", die in 1804 werd gesticht door Lieven Bauwens en Bernard De Pauw en die achtereenvolgens bestuurd werd door Bernard De Pauw (1776-1837), Napoleon-Lieven-Bernard De Pauw (1800-1859), Alphonse-Joseph Prayon (1823-1917), Robert-Alphonse Prayon (1879-1933) en Robert Desprechins (*A. DESPRECHINS, Op. cit.*, blz. 56).
  - 13/ Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, overzicht van de diverse manifestaties van de Gala-avond.
  - 14/ Victor Lemaire werd geboren te Gent op 5 februari 1826 en overleed te Gentbrugge op 27 september 1905. Hij werd op zeer jonge leeftijd tewerkgesteld bij een edelsmid. Later volgde hij teken- en beeldhouwlessen aan de Gentse Koninklijke Academie.
  - 15/ Deze prijs van 800 frank voor de levering van de stempels van voor- en keerzijde was niet zo exorbitant, vermits Jourdain (weliswaar 28 jaar later, in 1913) 500 frank ontving voor het plaasteren model van de éézijdige plaket van het standbeeld van de gebroeders Van Eyck. De stempel moest dan nog door een medailleursfirma vervaardigd worden (E. WUYTS, *Wereldtentoonstelling Gent 1913 in metaal vereeuwigd*, Gent 2000, p. 108).
  - 16/ Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, overzicht van de details van de gemaakte kosten.
  - 17/ Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, begeleidende brief.
  - 18/ De lijst van alle personen en verenigingen die een exemplaar hebben gekregen is bewaard gebleven (Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, overzichtslijst op naam).

- 19/ Volgens de *Médailles Historiques de Belgique, Tome I, 1869-1890*, blz. 165, werden twee zilveren exemplaren vervaardigd. Dit is in tegenspraak met wat het stadsbestuur beweert in haar brief die de zilveren penning aan de Maatschappij der Gedecoreerden van Nijverheid, Land- en Hovingbouw begeleidde: “Le Collège a cru devoir vous donner une marque spéciale de sa reconnaissance en faisant frapper à votre intention un unique exemplaire en argent de la médaille commémorative.” (Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367, begeleidende brief van het Stadsbestuur aan de vereniging).
- 20/ Stadsarchief Gent, reeks XXI, nr. 172, nota's van het Stadsbestuur.
- 21/ Het verloop van deze feesten en van de stoet is gebaseerd op de verslaggeving dienaangaande in de “*Gazette van Gent*” van 24 & 25 juli 1922.
- 22/ Dit voorzijdetype, met een weergave van de Gentse maagd door Victor Lemaire, werd reeds sinds 1881 door de stad Gent gebruikt bij diverse gelegenheden.

BIBLIOGRAFIE

- F. ALVIN, *Victor Lemaire, graveur en médailles*, in *La Gazette Numismatique*, IX, nr. 5-6, p. 77-96.
- E. BOERRIGTER & J. DE GRAUWE, *Meerhem, toen en nu*, Gent 1991.
- P. CLAEYS, *Les Médailles Gantoises Modernes 1792-1892*, Gent 1909, blz. 340-341.
- A. DESPRECHINS, *Liévin Bauwens et sa famille*, Brugge 1954.
- A. DESPRETZ, *Academia Gandavensis in Nummis*, Gent 1997.
- A. ELOY, V. MEILLANDER, F. VAN BOST & R. VAN DE WALLE, *Gentse Penningen 1780-1980*, Gent 1989, blz. 84, nr. C33.2.
- K. HAERENS, *Standbeelden van Gent*, Gent 1977.
- J.E. NÈVE DE MERVIGNIES, *Gand sous la domination française 1792-1814*, Gent 1927.
- A. BRICHAUT, G. CUMONT, A. DE WITTE & C. PICQUE, *Médailles Historiques de Belgique, Tome I, 1869-1890*.

Standbeeld van Lieven Bauwens op het Lieven Bauwensplein te Gent

BIJLAGE 1 (Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367)

LEMAIRE

Graveur

Rue des Foulons (Université) 30

GAND

(de 9 heures à 9)

Le 16 Mai 1885

Monsieur l'Échevin.

J'ai l'honneur de vous remettre
les renseignements que vous avez bien
voulu me demander concernant la
gravure d'une médaille commémorative
de l'inauguration de la statue
de Pierre Baucens.

Les coins, quelle que soit la
dimension de la médaille, donneraient
lieu à une dépense de huit cents
(800) francs.

Le coût des médailles suit
une progression en rapport avec

leur diamètre.

Celles de 50 ^{me} Valent, en bronze f.	1.80
„ „ 60 „ „ „ „	2. „
„ „ 65 „ „ „ „	2.25
„ „ 70 „ „ „ „	2.50

Leur Mode est aux grandes dimensions.

Çadis on ferait plus réduit. Une Médaille de 50me, portant une Statue debout, paraitre du siècle dernier. Il l'aurait peut-être de s'arrêter à 60 millimètres. Cette dimension ne serait nullement exorbitante.

S'il était pris une décision favorable à ma proposition, je

je serais de vouloir bien m'en
 informer sans retard, avant même
 de s'occuper des légendes. Il
 importerait que je puisse mettre
 immédiatement a main à la
 besogne, car il faudra se presser
 pour arriver à temps.

Il me serait entièrement agréable
 si je pourrais obtenir, dès ce jour,
 la communication d'une photographie
 de la statue, à titre de simple
 renseignement.

Je vous prie, Monsieur l'Évêque,
 d'agréer mes civilités respectueuses.

V. Desmair.

BIJLAGE 2 (Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367)

Le 14 Mai 1889.

Monsieur.

Je me proposais de demander demain
 matin un moment d'audience à
 M^r. l'Échevin de l'État Civil,
 lorsque la réflexion m'est venue que
 ses fonctions le retiendraient à la salle
 des mariages.

Quoique je n'aie guère espéré
 que la médaille pour l'États Bourbons
 fût obtenue, j'aurais néanmoins désiré
 savoir si le projet en était abandonné
 et voir la photographie de la statue.

Depuis ma récente lettre à
 l'Échevin, me préoccupant de la
 difficulté d'argent devant laquelle
 Commissions et Administrations se trouvent,

j'ai pris une décision générale,
 que j'aime tout autant communiquer
 par écrit à Monsieur Brunel tout
 Court. Vous vous trouvez. Cher Monsieur,
 bien en situation pour la faire
 valoir.

Dès ce jour donc, lorsqu'on me
 demandera le prix d'une médaille
 ou d'un autre objet d'art, je
 dirai celui que l'objet vaudra;
 mais j'ajouterais que si la valeur
 dépasse l'estimation qu'on en a
 faite ou le moyen dont on dispose,
 on veuille bien me faire une offre.
 J'accepterais quand même, s'il n'est
 pas des motifs prépondérants pour
 décliner la proposition.

Je prends cette résolution pour
 par le désir d'occuper mes vieux
 jours par un travail moins malin.

que celui auquel j'ai été condamné
 la plupart du temps de mon
 existence. Si j'maintiens la prière
 qu'il faudrait obtenir pour être
 rémunéré d'œuvres d'art, je ne
 ferais plus grand' chose; en suivant
 la voie que je viens de me tracer,
 je laisse une porte ouverte aux
 occasions qui pourraient se présenter
 pour satisfaire à mes goûts d'artiste.
 Le travail est pour moi une
 nécessité: n'étant plus obligé
 de le pratiquer pour trouver le
 pain quotidien, je puis me permettre
 le plaisir de produire sans trop
 compter les bénéfices.

Je vous prie, Cher Monsieur, de
 me favoriser les circonstances qui
 se présenteraient à vous pour me

permettra de faire application
de la nouvelle ligne de conduite
que j'ai l'honneur de vous
exposer.

Et d'agréer vos civilités
bien empressées.

V. Lemaire.

BIJLAGE 3 (Stadsarchief Gent, reeks V, nr. 367)

LEMAIRE

Graveur

Rue des Faucons (Université) 30

G A N D

(de 9 heures à 3)

Le 10 juillet 1885

Monsieur P. Lebein.

Il est mon plaisir d'accéder au traité
des inscriptions à mettre sur la médaille
de Bauwens.

Je propose la suivante:

Sur la face: Pieter Bauwens
geboren te Gent ^{111 Julee} ~~1809~~ 1809
overl. te Parijs, ~~1822~~ 1822.

17 mars

In reverse

HULDE
AAN DEN
INVOERDER
EN
BAATLOOZEN VERSPREIDER.
VAN HET
KATOENSPINTUIG
—
1885

on pourrait aussi lire Dieu :

Sur la face: — Plechtig onthuld den 13 juli: 1885
— Plechtig

. et Disposer le reste comme suit

J'appelle particulièrement l'attention sur le mot baathusen. Je l'ai mis là, parcequ'il me semble que dans les biographies on appuie sur le disintéressement de Bauwens, celui-ci n'ayant pas gardé pour lui-même tout le premier profit de ses peines.

On pourrait aussi supprimer dans la disposition ci-dessus en cercle les mots barrés, l'hommage se dénouant suffisamment lui-même par son écho qui se situe à Bauwens.

Enfin, en discutant le texte à admettre il n'est nullement besoin de se préoccuper de la place : il y en aura toujours suffisamment, c'est en doubler ou tripler le nombre des mots. L'essentiel

est que le doute soit définitivement
levé d'ici huit ou dix jours.

J'ai l'honneur, Monsieur l'Échevin,
de vous présenter Mes Éruditions.

N. Demaire.